

KS. MARCIN NABOŻNY

**SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ „I BRAMY PIEKIELNE
GO NIE PRZEMOGĄ” (MT 16,18)
KOŚCIÓŁ WOBEC KRYZYSÓW I WYZWAŃ
NA PRZESTRZENI WIEKÓW***

Kościół na przestrzeni wieków wielokrotnie doświadczany był przez różnego rodzaju kryzysy i wyzwania, którym musiał stawić czoła. Odpowiedź ze strony ludzi Kościoła na wymagania i wyzwania czasu, w którym przyszło im żyć, uczyniono tematem rozważań i dyskusji podczas międzynarodowej konferencji naukowej organizowanej przez Instytut Historii Kościoła Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Wydział Historii Kościoła i Kościelnych Dóbr Kultury Uniwersytetu Gregoriańskiego. Swoim patronatem konferencję objął Komitet Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk. Konferencja odbyła się dnia 10 czerwca 2021 r. (czwartek) w formie zdalnej na platformie Microsoft Teams. Celem konferencji była interdyscyplinarna dyskusja na temat kryzysów i wyzwań, których Kościół doświadczał na przestrzeni wieków. Zakres tematyczny konferencji obejmował zarówno dzieje Kościoła instytucjonalnego, jak również ludzi związanych z Kościołem. W tematykę spotkania włączono referaty z różnych dziedzin nauki, powiązane jednak z głównym tematem konferencji. Czynnicy udziału w konferencji wzięli doświadczeni badacze dziejów Kościoła, profesorowie, doktoranci i studenci z USA, Włoch i Polski. Inicjatorem spotkania był ks. dr Marcin Nabożny, asystent naukowy w Instytucie Historii Kościoła KUL

pracujący w USA, przy współpracy z ks. prof. Markiem Inglotem z Rzymu i ks. dr. hab. Marcinem Wysockim, prof. KUL. Konferencja prowadzona w j. polskim i angielskim przez ks. prof. M. Wysockiego obejmowała trzy sesje.

Pierwszy referat otwierający spotkanie wygłosił Ralph Martin¹ z USA. Jako autor książki dotyczącej kryzysu w Kościele skupił się na analizie przyczynowo-skutkowej aktualnego kryzysu. Dokonał oceny obecnych posunięć zwierzchników Kościoła i związanych z nimi pozytywnymi, jak i negatywnymi konsekwencjami. Autor wystąpienia wskazał także na rosnącą wrogość wobec Kościoła katolickiego i jego nauczania. Prelegent zaznaczył, że kryzys powoduje polaryzacja spowodowana niejednoznacznością nauką ze strony ludzi Kościoła. Także jako powód wskazał Kościelne inicjatywy, które przystosowują się do obecnej kultury bez wzywania do nawrócenia. Martin zaznaczył również, że niebezpiecznym trendem jest również promowanie przez Watykan partnerstwa z organizacjami, które aktywnie sprzeciwiają się nauczaniu Kościoła katolickiego oraz ponowne wykorzystanie błędów teologicznych, które od dawna zostały potępione przez Sobór Watykański II, św. Jana Pawła II i Benedykta XVI.

Ralph Martin jako możliwość wyjścia z kryzysu polecił solidne studium Pisma Świętego, jako podstawy katolickiego nauczania. Podkreślił wielką rolę rodziny w procesie wychowania do wiary i odpowiednio rozumianej seksualności. Istotnym warunkiem uzdrowienia według prelegenta jest również jasność przepowiadania oparta na Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła katolickiego.

* Projekt finansowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” w latach 2019-2022 nr projektu 028/RID/2018/19, kwota finansowania 11 742 500 zł.

1. Ralph Martin otrzymał tytuł licencjata filozofii na Uniwersytecie Notre Dame w dziedzinie filozofii i ukończył stypendium naukowe Woodrow Wilson Fellowship w dziedzinie filozofii na Uniwersytecie Princeton. Uzyskał tytuł magistra teologii w Wyższym Seminarium Duchownym Najświętszego Serca w Detroit (Michigan), gdzie pracuje od 2002 roku. Studiował także na Papieskim Wydziale Niepokalanego Poczęcia w Dominican House of Studies w Waszyngtonie oraz na Papieskim Wydziale św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie. Wykłada teologię systematyczną, duchowość i ewangelizację oraz jest kierownikiem studiów magisterskich z teologii w ramach Nowej Ewangelizacji. Aktywnie angażuje się w ewangelizację za pośrednictwem organizacji non-profit Renewal Ministries, której jest prezesem. W grudniu 2011 r. papież Benedykt XVI mianował Martina konsultorem Papieskiej Rady ds. Nowej Ewangelizacji. W 2012 roku dr Martin został mianowany przez papieża Benedykta XVI „ekspertem” Światowego Synodu Biskupów ds. Nowej Ewangelizacji. R. Martin opublikował kilka książek, m.in.: *The Fulfillment of All Desire* (2006), *Will Many Be Saved?: What Vatican II Actually Teaches and Its Implications for the New Evangelization* (2012), *The Urgency of the New Evangelization: Answering the Call* (2013) oraz *A Church in Crisis. Pathways forward* (2020). Dr Martin opublikował też szereg artykułów, które można znaleźć w Internecie pod adresem: <http://www.renewalministries.net/?module=Page&SID=article-index>.

Kolejnym wystąpieniem Izabela Marta Janicka² zapoznała słuchaczy z zagadnieniem relacji pomiędzy Kościołem i Krzyżakami. Jej referat zatytułowany został: „Trudne relacje polskiego Kościoła i Zakonu Krzyżackiego na przestrzeni wieków”. Autorska zaznaczyła na samym początku, iż stosunki polsko-krzyżackie to wielki rozdział w naszej historii. Przez większość tego czasu relacja między Polską, a Zakonem była bardzo napięta. Problem istnienia państwa krzyżackiego w Prusach był jednym z najbardziej palących elementów polityki zagranicznej od XIV do XVI wieku. Najczęściej o relacjach tych mówi się w kontekście działań władzy świeckiej, ignorując działania duchowieństwa. W swoim referacie Autorka przedstawiła relacje polsko-krzyżackie, w których główne role grali polscy duchowni. W XIV wieku dochodziło do wielu najazdów na ziemię polskie, które skutkowały niszczeniem kościołów i miast. Przykładem takich działań było spalenie katedry w Gnieźnie w 1331 roku. Dochodziło też do prześladowań i mordów ludności. Wydarzenia te skutkowały procesami polsko-krzyżackimi, które Autorka pokrótce zarysowała w swoim wystąpieniu. Natomiast później sprawa polska została poruszona na Soborze w Konstancji. Głównymi obrońcami kwestii polskiej byli ludzie związani z Kościołem – Paweł Włodkowic czy Mikołaj Trąba.

Kolejną ważną kwestią jaka została poruszona w wystąpieniu był projekt przeniesienia Zakonu na Podole. Zakon Krzyżacki miał tam wypełniać swoją dziejową rolę czyli walkę z niewiernymi. Plany te były żywe już od połowy XIV wieku, kiedy po chrystianizacji Litwy Olgierd zaproponował przeniesienie Zakonu. Następnie powrócono do tego pomysłu po pokoju toruńskim, na mocy którego Zakon stał się zależny od Królestwa Polski. Plany te były najbliższe realizacji dopiero w XVI wieku. Jest to bardzo istotne z uwagi na rosnącą pozycję Polski na scenie międzynarodowej w tamtym czasie. Pomysłodawcami tych projektów byli ludzie Kościoła, głównie biskupi – Łukasz Watzenrode, Jan Łaski, Jan Tarnowski czy Józef Wereszczyński.

-
2. Izabela Marta Janicka, studentka II roku studiów magisterskich na kierunku historia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Interesuje się historią wojskowości oraz średniowieczem. Głównymi zagadnieniami badawczymi jest funkcjonowanie państwa Zakonnego w Prusach, z naciskiem na funkcjonowanie urzędów kapituły generalnej. W 2019 roku obroniła pracę licencjacką pt. „Wielcy mistrzowie zakonu krzyżackiego wobec obowiązku złożenia przysięgi królowi i Królestwu Polskiemu w latach 1466-1525.” Obecnie przygotowuje pracę magisterską poświęconą urzędnikom kapituły generalnej Zakonu Krzyżackiego za rządów wielkiego mistrza Winrycha von Kniprode pod opieką dr hab. Macieja Dorny. Uzyskała liczne stypendia m.in. stypendium rektora UAM dla najlepszych studentów w latach 2018/19, 2019/20 oraz 2020/21, a także w 2020 roku stypendium marszałka Województwa Wielkopolskiego.

Uczestnicy konferencji dowiedzieli się także jak wyglądał stosunek polskich duchownych do Zakonu Krzyżackiego oraz jakie działania powzięli w celu bronięcia spraw Królestwa Polski.

W następnym przedłożeniu Tomasz Mantyk OFM^{Cap}³ zaprezentował referat zatytułowany „Reading the Psalms in times of crisis. Franciscus Titelmans’s relecture of the Psalms in the context of humanism and reformations”. Na samym wstępie słuchacze zostali poinformowani, że wydane w 1531 roku w Antwerpii *Elucidatio in omnes psalmos* jest najobszerniejszym dziełem Franciszka Titelmansa, lowańskiego franciszkanina, filozofa i egzegety. Krytykowane przez humanistów jako zbyt tradycjonalistyczne, w istocie było czymś więcej niż tylko zebraniem i powtórzeniem dorobku egzegetycznego starożytności i średniowiecza. Publikacja Titelmansa, niezaprzecalnie głęboko osadzona w średniowiecznej tradycji interpretacji Psalmów, podejmuje jednak wysiłek odczytania ich na nowo w kontekście współczesnych mu wyzwań. Autor stara się odpowiedzieć na nowe trendy humanistyczne w teologii, z jednej strony posiłkując się w swoim wykładzie filologią, z drugiej podkreślając jej ograniczenia w wyjaśnianiu natchnionego tekstu. Ponadto, mierzy się z wielkim wyzwaniem dla szesnastowiecznego Kościoła jakim były rozliczne reformacje, poczynając od zainicjowanej przez Marcina Lutra reformy w Wittenberdze. Franciszkanin odnajduje w psalmach odpowiedzi na oba zjawiska. Mimo więc swojego osadzenia w tradycji, jego odczytanie psalmów ma charakter uwspółcześniający. Słowa Pisma nie są tylko zapisanym przed wiekami Objawieniem, ale żywym Słowem Boga, które mówi do Kościoła tu i teraz, dając odpowiedź na realne problemy, wobec których Kościół staje. Referat miał za cel zilustrowanie sposobu odczytania Pisma Świętego przez Titelmansa na przykładzie wybranych psalmów. W zwięzły sposób przybliżył Autor metodologię Franciszkanina oraz jego źródła i inspiracje. Nade wszystko br. T. Mantyk ukazał w swoim przedłożeniu, iż podejście Titelmansa było w pełni zgodne z tysiącpięćsetletnią tradycją odczytywania Pisma Świętego w Kościele, która została częściowo utraczona pod wpływem humanizmu, reformacji i Oświecenia. Odzyskanie duchowej, uwspółcześniającej lektury Pisma Świętego na wzór Titelmansa może stanowić wielką pomoc wobec współczesnych kryzysów Kościoła.

3. Tomasz Mantyk OFM^{Cap} jest absolwentem historii na University of Cambridge (2006) oraz teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (2014). Od 2018 roku jest doktorantem w zakresie historii Kościoła na KUL. Studia doktoranckie odbywał częściowo na PTH Sankt Georgen we Frankfurcie nad Menem oraz na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. W 2020 roku uzyskał tytuł licencjata teologii na KUL, a w 2021 licencjat z historii Kościoła na Uniwersytecie Gregoriańskim. Tematem przygotowywanej pracy doktorskiej jest dorobek egzegetyczny Franciszka Titelmansa w kontekście wczesnoszesnastowiecznej teologii.

Ks. Vincenzo Rubino⁴ z Włoch w wystąpieniu zatytułowanym „The Catholic Church amidst internationalism: Luigi Maglione’s Swiss mission (1918-1926)” podjął refleksję wpisującą się w nurt badań historycznych, które miały na celu zbadanie pozycji Kościoła w odniesieniu do głębokich przemian, jakie przyniosła Wielka Wojna (1914-1918). Należy do nich triumf nacjonalizmu, który uświadomił Kościołowi kryzys wywołany przeciwstawnymi stanowiskami katolików w państwach będących w stanie wojny z hierarchiami kościelnymi. Nieprzypadkowo wielu historyków mówi o tym czasie jako o okazji narodzin „nowej religii”: nacjonalizmu. W obliczu tego kryzysu Kościół stanął przed dylematem, jak pogodzić przynależność i interesy narodowe z uniwersalnym zadaniem Magisterium Kościoła i samym katolicyzmem w budowie powojennego świata. W związku z tym, obok nacjonalistycznych fermentów, zyskiwały na znaczeniu dwie wizje internacjonalistyczne, jedna socjalistyczno-komunistyczna (Międzynarodówka Komunistyczna) i jedna liberalno-demokratyczna, obie pod pewnymi względami wrogie lub przynajmniej rywalizujące z Kościołem. Paradygmatem reakcji papieża na to podwójne internacjonalistyczne wyzwanie była misja w Szwajcarii watykańskiego dyplomaty Luigi Maglione, gdzie był najpierw tymczasowym przedstawicielem, a następnie nuncjuszem w latach 1918-1926. Z biegiem czasu Konfederacja Szwajcarska objęła centralną pozycję w stosunkach dyplomatycznych, a Genewa stała się siedzibą Ligi Narodów, nowego organu międzynarodowego, owocu liberalno-demokratycznego internacjonalizmu, który miał rozwiązywać konflikty między państwami. Chroniąc katolickie interesy w tym momencie, „ponadnarodowa” nuncjatura Maglione musiała zmagać się z dynamiką i międzynarodowymi kryzysami, które przenikały z Ligi, z którą nieoficjalnie prowadziła stosunki w imieniu Stolicy Apostolskiej. Ta nieoficjalna współpraca ukształtowała się z czasem jako pierwsza papieska próba współpracy z liberalną demokracją, aby zachować pokój i powstrzymać groźby bolszewizmu i „przesadnego” nacjonalizmu.

Kolejny, a zarazem ostatni referat w pierwszej części symposium wygłosiła Joanna Pyszna⁵. „Posługa m. Teresy Kalkstein CR w obliczu kryzysu II wojny

4. Ks. Vincenzo Rubino urodził się w Apulii w południowych Włoszech. Po ukończeniu szkoły średniej uzyskał w 2012 roku licencjat z historii na Uniwersytecie La Sapienza w Rzymie. W latach 2011-2018 był studentem w Almo Collegio Capranica w Rzymie dla diecezji Oria. Uzyskał licencjat z filozofii (2014), licencjat z teologii (2016) oraz licencjat z historii Kościoła na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. Od 2019 roku jest doktorantem z historii Kościoła i redaktorem pomocniczym czasopisma „Archivum Historiae Pontificiae” Wydziału Historii Kościoła i Dziedzictwa Kulturowego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego. Od grudnia 2020 r. jest prezbiterem diecezji Oria, gdzie pełni funkcję wikariusza parafii oraz współpracownika Archiwum i Biblioteki Diecezjalnej.
5. Joanna Pyszna jest doktorantką na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II od 2017 r. Przygotowuje pracę doktorską na temat: „Polskojęzyczne

światowej” to tytuł jej wystąpienia. Na wstępie Autorka zapoznała wszystkich z biogramem m. Kalkstein. Janina Maria Franciszka Kalkstein urodziła się 18 sierpnia 1888 r. w Radzicu koło Lublina. Zdobyła staranne wykształcenie pedagogiczne, teologiczne i psychologiczne na uniwersytecie w szwajcarskim Fryburgu, a następnie na paryskiej Sorbonie. W 1911 r. wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego. W 1938 r., podczas V Kapituły Generalnej została wybrana czwartą przełożoną generalną zgromadzenia. Ten najwyższy urząd piastowała do roku 1967, przebywając w tym czasie w domu generalnym w Rzymie. Jej długa, niemalże 30 letnia, ponawiana trzykrotnie kadencja przypadła na trudny okres drugiej wojny światowej.

W swoim referacie J. Pyszna przedstawiła działania (zarówno wobec zgromadzenia jak też na rzecz innych ludzi) m. Teresy Kalkstein jako przełożonej generalnej w odpowiedzi na kryzys, jaki wywołała II wojna światowa. Decyzją m. Teresy Kalkstein i na czele z nią rzymskie zmartwychwstanki zaangażowały się w czasie wojny w liczne działania charytatywne – udzielały wszechstronnego wsparcia materialnego i duchowego bliźnim. Wśród form ich aktywności można wymienić pomoc medyczną polskim żołnierzom, przygotowywanie paczek dla jeńców i zesłańców, przekazywanie ofiar pieniężnych dla uchodźców na ręce prymasa Augusta Hłonda, organizowanie tajnego nauczania, roztoczenie opieki nad sierotami, udzielanie bezpłatnego schronienia i wyżywienia osobom potrzebującym, starania o uwolnienie osób (w tym księży) z obozów. Matka Teresa interweniowała także w sprawie zaginięcia bł. s. Alicji Kotowskiej CR, która – jak się później okazało – w 1939 r. została rozstrzelana przez Niemców w lasach piasnackich. Wysyłała w tym celu pisma do urzędów niemieckich, Czerwonego Krzyża w Genewie, włoskiej królowej Heleny, a nawet depezę do samego Adolfa Hitlera. Po ustaniu działań wojennych stworzyła w domu generalnym internat dla 25 dzieci z małżeństw polsko-włoskich oraz gościła szereg kobiet wydziedziczonych z majątków i pozbawionych środków do życia.

Drugą część konferencji rozpoczął referat Katsiaryny Laurynenka⁶ z Białorusi. Autorka w referacie „Wierni świeccy w życiu Kościoła katolickiego na Białorusi

piśmiennictwo Sióstr Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa”. W 2012 r. ukończyła studia magisterskie na kierunku teologia w specjalności edukacja medialna i dziennikarstwo w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W 2015 r. uzyskała licencjat kanoniczny z teologii duchowości na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

6. Katsiaryna Laurynenka urodziła się w Rubie na Białorusi. W latach 1994-1999 odbyła studia specjalistyczne na kierunku: nauczyciel języka białoruskiego, literatury i historii na Wydziale Filologii Białoruskiej i Historii Uniwersytetu Państwowego w Witebsku. W latach 1999-2002 odbyła Aspiranturę na Państwowym Uniwersytecie w Mińsku, specjalizacja Historia Powszechna, uwieńczona obroną kandydackiej dysertacji. Od stycznia 2003 do października

w okresie powojennym” zaznaczyła, że w wyniku walki z religią i instytucjami religijnymi w BSRR w okresie powojennym rozwinęła się sytuacja paradoksalna – prześladowania Kościoła doprowadziły do aktywnego udziału wiernych świeckich w życiu parafii. Zaobserwowano przy tym różnice w działalności wiernych w zachodniej i wschodniej Białorusi. Na Zachodniej Białorusi, w sytuacji, gdy zaczęły się represje duchowieństwa katolickiego, wierni, ryzykując życie, ukrywali księży przed aresztowaniem, a gdy księży wysyłano do obozów, wspierali ich, wysyłając im paczki z artykułami żywnościowymi. W sytuacji nieobecności księży w parafiach wierni brali odpowiedzialność za kościoły – strzegli ich przed zamknięciem, zaś w przypadku zamknięcia – próbowali ratować mienie kościelne. Ponadto wysyłali liczne podania do różnych instancji z setkami podpisów z prośbą o zarejestrowanie księdza w parafii i otwarciu kościoła. Wierni w pełni przejęli obowiązki związane z utrzymaniem kościołów – remontując je i zbierając pieniądze na opłacenie podatków. Zdarzały się nawet przypadki, gdy wierni bez zgody władz budowali kaplice. W okresie powojennym wzrosła rola komitetów kościelnych. Wierni sami próbowali rozwiązać problem braku księży w parafiach: wysyłali delegacje do pełnomocników Rady ds. religii do Moskwy i Mińska, szukali księży nawet w innych republikach (na Litwie i Łotwie). W sytuacji, gdy w parafii nie było księdza, wierni sami prowadzili w kościołach nabożeństwa paraliturgiczne w niedziele i święta. W związku z zakazem prowadzenia katechezy przez kapłanów, dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii św. przygotowywali najaktywniejsi wierni, zwykle kobiety tercjarki.

Jak zaznaczyła Autorka referatu nieco inna sytuacja panowała we wschodniej części BSRR, gdzie legalne życie religijne zostało zniszczone jeszcze w okresie międzywojennym, w niektórych miejscowościach istniały tzw. niezarejestrowane grupy wiernych. Nie posiadali oni kościołów, dlatego gromadzili się na modlitwę w swoich domach. Grupy te działały prawie zupełnie autonomicznie. Od czasu do czasu przychodzili do nich księża misjonarze z posługą duszpasterską.

W kolejnym referacie „Bp Ignacy Tokarczuk wobec prób „pogodzenia wiary katolickiej z komunizmem w realiach PRL” Autor – pracownik Instytutu Pamięci Narodowej – Mariusz Krzysztofiński⁷ zaprezentował stanowisko bp./abp. Ignacego

2018 była wykładowczynią w Katedrze Historii Powszechnej na Uniwersytecie Państwowym w Witebsku. W latach 2005-2010 odbyła studia eksternistyczne na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Od października 2018 rozpoczęła studia doktoranckie w Instytucie Historii Kościoła i Patrologii na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Brała udział w 30 konferencjach naukowych na Białorusi, Ukrainie, Polsce i w Rosji.

7. Mariusz Krzysztofiński, doktor habilitowany w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, zatrudniony jako główny specjalista w OBBH IPN w Rzeszowie. Autor oraz redaktor książek: *Komuniści na Rzeszowszczyźnie 1918 – 1944/1945*, Rzeszów 2010; *Nie można*

Tokarczuka (1918-2012), ordynariusza diecezji przemyskiej (1965-1993), wieloletniego członka Komisji/Rady Głównej Episkopatu Polski wobec prób pogodzenia wiary katolickiej i komunizmu przez wiernych i niektórych kapłanów w warunkach komunistycznej dyktatury. W rozumieniu biskupa przemyskiego - zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak również praktycznej - wspomniane „pogodzenie” tych dwóch krańcowo odmiennych systemów wartości było niemożliwe. W tej materii bp Tokarczuk, negował też zasadniczo sens dialogu pomiędzy katolikami a marksistami, zajmując w tej sprawie podobne stanowisko jak o. Józef Bocheński OP, który w swoich pracach przekonywał, że marksizm pozostaje w sprzeczności z religią i chrześcijaństwem, roszcząc sobie pretensje do postawienia swojej ideologii na ich miejscu. W przypadku bp. Tokarczuka - zdaniem M. Krzysztofińskiego - pogląd ten nabierał praktycznego wymiaru, gdyż hierarcha ten, dostrzegając promowanie przez komunistyczne państwo wojującego ateizmu, zarówno słowem jak i czynem przestrzegał przed ułudą i skutkami przeświadczenia, że możliwe jest współdziałanie katolików oraz komunistów w dziele budowy Polski Ludowej. Podejmowany na takiej podstawie „dialog” uważał za fałszywy i – co gorsza – osłabiający Kościół. Uważał bowiem, że zarówno w formie instytucjonalnej (Stowarzyszenie PAX, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne, Koła Księży przy Zrzeszenie Katolików „Caritas”), jak i personalnej, czyni on z polityki „dialogu”, politykę lojalności wobec władz w duchu aprobaty pryncypiów ideologicznych i ustroju PRL. Tym samym – według bpa Tokarczuka - Kościół powoli przestaje być oazą wolności i obrońcą prawdy, a tracąc stopniowo swoją podmiotowość i autentyczność, nie może głosić swobodnie Ewangelii.

Następny prelegent ks. Michał Krawczyk⁸ w wystąpieniu „«Nie zasługujemy na takie traktowanie». Starania mieszkańców osiedla XV-lecia w Radomiu o uzyskanie zgody na budowę kościoła” dotknął tematu traktowania przez władze komunistyczne rozwoju sieci parafialnej w diecezji radomskiej. Referat dotyczył powsta-

zdradzić Ewangelii. Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem, rozmawiał, wstępem i przypisami opatrzył M. Krzysztofiński, Rzeszów – Kraków 2012; W służbie Chrystusa Króla. Ks. Józef Sondej, Rzeszów 2013; Non omnis moriar. Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach, relacje zebrał, wstępem i przypisami opatrzył M. Krzysztofiński, Rzeszów - Lwów 2016; Arcybiskup Ignacy Tokarczuk (1918-2012). Metropolita przemyski obrządku łacińskiego, Rzeszów – Warszawa 2019.

8. Ks. Michał Krawczyk, kapłan diecezji radomskiej, doktor teologii w zakresie patrologii – historii Kościoła, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu oraz w Akademii Katolickiej w Warszawie Sekcja św. Jana Chrzciciela Instytut Teologiczny w Radomiu, Diecezjalny Konserwator Zabytków w Radomiu, członek Sekcji Historyków Kościoła przy Komisji ds. Nauki Wiary KEP, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Stowarzyszenia Muzeów i Skarbców Kościelnych Ars Sacra, Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. Autor kilkunastu publikacji książkowych naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii Kościoła katolickiego na terenie diecezji radomskiej.

nia i pierwszych lat działalności parafii pw. Matki Bożej Miłosierdzia na terenie osiedla XV-lecia w Radomiu. Pomimo rozwoju miasta władza komunistyczna przez wiele lat nie chciała zgodzić na rozwój budownictwa sakralnego w Radomiu. Referat ks. Krawczyka dotyczył historii walki mieszkańców radomskiego osiedla XV-lecia w Radomiu o zgodę na budowę kościoła. Działania te trwały od końca lat pięćdziesiątych XX wieku do 1975 r. Wszelkie próby stworzenia nowego miejsca modlitwy były zwalczane przez ówczesne władze. Służba Bezpieczeństwa przez kilka lat prowadziła działania operacyjne w ramach akcji o kryptonimie „Potok” mające na celu przeszkodzenie duchowieństwu i miejscowej ludności w budowie kościoła i stworzeniu parafii.

Kolejny referat „Looking the Devil in the Eyes: Totalitarianism and Cardinal Stefan Wyszyński’s Humanitarian-Personalist Concept of Socio-Political Life” wygłosił ks. Ryszard Ficek⁹ z USA. Autor ukazał specyfikę teorii totalitaryzmu w kontekście humanitarno-personalistycznej koncepcji życia społeczno-politycznego Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pozwala to – zdaniem Autora – na wyjątkowy wgląd w naturę systemów totalitarnych, zarówno w istotę niemieckiego nazistowskiego hitleryzmu, jak też komunizmu. Autor analizy podjął w celu reinterpretacji powyższych koncepcji z punktu widzenia chrześcijańskiej prakseologii personalistycznej, z uwzględnieniem fundamentalnych założeń absolutnie antyludzkiej i antychrześcijańskiej specyfiki stojącego za nimi paradygmatu, który nie tylko określał, ale także legitymizował, a nawet uwierzytelniał najstraszniejsze i najbardziej zwyrodniałe formy totalitarnych systemów XX wieku. Jest to szczególnie istotne, zwłaszcza dzisiaj, gdy pojawiające się tendencje często banalizują zbrodniczy charakter tych systemów, a nawet traktują „model totalitarny” - szczególnie w kontekście komunizmu - jako „specyficzne zjawisko historyczne”, mające na celu rozwiązanie wielu skomplikowanych zjawisk natury społeczno-politycznej, kulturowej, czy też gospodarczej.

Ostatni referat w drugiej części konferencji poświęcony został osobie bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Autor – Grzegorz Szczecina¹⁰ - w wystąpieniu zatytułowanym

9. Ks. Ryszard Ficek — kapłan diecezji Rockville Center, NY, doktor teologii moralnej i politologii, były wykładowca Jordan University College w Morogoro, Tanzania. Specjalizuje się w teologii moralnej, historii Kościoła i stosunkach międzynarodowych.

10. Grzegorz Kamil Szczecina, doktor teologii w zakresie historii Kościoła, absolwent Liceum Ogólnokształcącego im. Artura Grottgera w Grybowie. Studiował na Wydziale Teologii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Sekcja w Tarnowie, oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Jest znawcą życia i działalności społecznej bł. ks. Jerzego Popiełuszki, w którego propagowanie kultu jest zaangażowany. Jego rozprawa doktorska poświęcona męczennikowi komunizmu była trzecią tego typu dysertacją w historii. Jako historyk występował m.in. w TVP1, TVP Info, TV Republika. Publikuje m.in. w dziale historia i religia regionalnego miesięcznika „Sądeczanie”. Publikował również w „Kurierze

„Działania aparatu represji PRL względem kapelana „Solidarności” – bł. Ks. Jerzego Popiełuszki”, podkreślił, że polityka wyznaniowa władz komunistycznych, poczynając od 1947 r., aż do 1989 r., miała różne etapy oraz przejawy. W różnym stopniu w sposób bezpośredni oddziaływała na duchownych. Wśród księży – symboli oraz dramatycznych przykładów realizacji owej polityki jest kapelan „Solidarności” – bł. ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik komunizmu niemal od początku swojego życia doświadczał opresyjnego działania władz komunistycznych i nachalności marksistowskiej ideologii – Autor wskazał tu m.in. na ideologiczny przekaz programu nauczania w szkole oraz przymusową klerycką służbę wojskową w jednostce w Bartoszycach. Ks. Popiełuszko od początku swej duszpasterskiej posługi był narażony na szykany ze strony komunistycznego aparatu represji, jednakże po jego wejściu w świat pracy w sierpniu 1980 r., znalazł się on w „aktywnym zainteresowaniu” SB, jak zapisano w jego TEOK. Dotknęły go: szkalowanie w prasie, wezwania na komendę MO, rewizje, podrzucenie kompromitujących materiałów, zarzuty prokuratorskie, areszt, dezawuowanie jego działalności, ośmieszanie, inwigilacja, osaczanie, zastraszanie, próby pozbawienia życia. Finałem działań aparatu represji było bestialskie zabójstwo oraz dyskredytowanie działalności błogosławionego, również po jego męczeństwie w czasie tzw. procesu toruńskiego. Referat G. Szczeciny był próbą przedstawienia owego oddziaływania komunistycznego aparatu represji (m.in. metod) na kapelana „Solidarności” – jako symbolu trudnego czasu historii Kościoła w dziejach Ojczyzny – powojennego komunistycznego terroru.

Trzecią, a zarazem ostatnią część konferencji rozpoczął referat Roberta Zaparta¹¹ z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Autor w wystąpieniu zatytułowanym „Kościół katolicki wobec zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej w XX i XXI wieku – wybrane zagadnienia” zaprezentował formy oraz zakres

Grybowski”. Jest zaangażowany w utrwalanie pamięci historycznej w rodzinnym Grybowie. Autor czterech książek oraz ponad stu osiemdziesięciu tekstów naukowych oraz popularno-naukowych o tematyce historycznej oraz teologicznej. Od 2019 r., jest asystentem senatora RP Wiktora Durlaka oraz pracownikiem Polskiego Radia.

11. Robert Zapart, adiunkt w stopniu doktora w Zakładzie Bezpieczeństwa Narodowego i Wewnętrznego w Instytucie Nauk o Polityce Uniwersytetu Rzeszowskiego, współpracownik Redakcji Polskiego Słownika Biograficznego Polskiej Akademii Nauk, obecnie członek rad naukowych następujących czasopism: „Studiów Polonijnych”, „Rocznika Kolbuszowskiego”, „Resovia Sacra”. Od 2010 r. pełnomocnik w Polsce Fundacji Armii Krajowej w Londynie. Autor, współautor lub redaktor kilku monografii. Opublikował kilkadziesiąt artykułów naukowych. Jego zainteresowania naukowe ogniskują się wokół koncepcji integracji i bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej, informacji prawnie chronionych, a także relacji państwo-Kościół z perspektywy doktryny prawno-politycznej. W ramach tych ostatnich opublikował monografię, *Kościół katolicki i Polskie Państwo Podziemne na Rzeszowszczyźnie 1939-1945*, Warszawa 2012.

wsparcia Kościoła katolickiego dla systemu bezpieczeństwa narodowego RP z perspektywy występujących w XX i XXI wieku zagrożeń. Granicę aktywności tego pierwszego stanowi z jednej strony konieczność zachowania tożsamości religijnej, której jest nośnikiem, a z drugiej pożytek z jego funkcjonalnego i instytucjonalnego wkładu w bezpieczeństwo polskiej wspólnoty narodowej. Wyznacza ona także labilny i zależny od okoliczności wewnętrznych i zewnętrznych obszar wspólnych interesów państwa oraz Kościoła katolickiego, przy czym to pierwsze jak podkreślił Autor, dysponując formalną przewagą w relacjach, wskazuje deficyty we własnych aktywach systemu bezpieczeństwa wymagających uzupełnień, na które ten drugi próbuje pozytywnie odpowiedzieć, jeżeli jest to zgodne z jego nauką i możliwościami. Autor w przedstawianych rozważaniach naukowych, na wybranych przykładach starał się dowieść, że wobec niedoboru alternatywnych zasobów, nie można było w przeszłości i nie można w przewidywanej przyszłości prowadzić racjonalnej i pragmatycznej polityki, w nadmierny sposób osłabiając relacji państwo – Kościół, z uwagi na brak spełniających większość wskazywanych przez państwo polskie kryteriów publicznej użyteczności, alternatywnych podmiotów.

Autor następnego referatu Maciej Kowalczyk¹² w przedłożeniu „Nauka społeczna Kościoła wobec problemu unikania opodatkowania” dotknął problematyki katolickiej nauki wobec pieniędzy i danin na rzecz państwa. Autor przeprowadził krótką analizę zagadnienia wychodząc od Biblii, gdzie temat ten jest poruszony między innymi w Ewangelii św. Marka, kiedy to faryzeusze zapytali Jezusa: „Czy wolno płacić podatek Cezarowi?”. Odpowiedź Jezusa: „Oddajcie więc Cezarowi to, co należy do Cezara, a Bogu to, co należy do Boga” (Mk 12-17), stanowi podstawę dla nauki społecznej Kościoła w odniesieniu do problemu unikania opodatkowania.

Współcześnie, w Katechizmie Kościoła Katolickiego wskazuje się, że „współodpowiedzialność za dobro wspólne wymaga z moralnego punktu widzenia

12. Maciej Kowalczyk urodził się w Poznaniu. W czasach licealnych angażował się w liczne inicjatywy, w tym między innymi w Olimpiadę Historyczną, organizowaną przez Polskie Towarzystwo Historyczne ze wsparciem Ministra Edukacji Narodowej, co zaowocowało uzyskaniem przez niego tytułu laureata tejsze olimpiady w 2017 r. W czasie studiów prawniczych, które rozpoczął w 2017 r. na Wydziale Prawa i Administracji UAM, angażował się w kołach naukowych: Koło Historii Prawa czy Koło Prawa Konstytucyjnego. Przedmiotem zainteresowań badawczych jest prawo podatkowe i konstytucyjne, dlatego też uczestniczył on w licznych konferencjach naukowych z tego zakresu. Otrzymał stypendium Ministra Edukacji Narodowej w 2017 r., stypendium rektora UAM w latach 2017-2021 oraz stypendium Marszałka Województwa Wielkopolskiego w 2020 r. Obecnie przygotowuje pracę magisterską z zakresu prawa podatkowego, a także rozpoczął drugi kierunek studiów na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu. Posługuje się biegle językiem angielskim i niemieckim.

płacenia podatków” (KKK, 2240). Unikanie płacenia podatków zostało również potępione przez Sobór Watykański II: „Niemalą jest też takich, którzy nie wahają się oszustwami uchylać od słusznych podatków” (KDK, 30).

Z punktu widzenia nauki społecznej Kościoła nie ma więc wątpliwości co do moralnej oceny zjawiska uchylania się od opodatkowania, a więc działania w sposób sprzeczny z prawem w celu uzyskania korzyści podatkowej. Problem budzi jednak kwestia unikania opodatkowania, rozumianego jako: wykorzystywanie zgodnych z prawem działań, w celu zmniejszenia obowiązku podatkowego.

Zagadnienie to jest o tyle niejednoznaczne, że budzi również kontrowersje wśród prawników. Jeszcze bowiem przed światowym kryzysem finansowym w latach 2007-2009 unikanie opodatkowania traktowano jako zjawisko powszechne i neutralne, co znalazło również swoje odzwierciedlenie w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2004 r., sygn. akt K 4/03. Zmiana podejścia w stosunku do unikania opodatkowania, spowodowała wprowadzenie i wejście w życie w 2016 r. klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania.

Biorąc pod uwagę nauczanie św. Tomasza z Akwinu, który twierdził, że podatek jest sprawiedliwy wówczas, gdy władza ustanawia go dla dobra wspólnego, funkcję redystrybucyjną i realizowanie zasady sprawiedliwości społecznej, a także nauczanie Leona XIII, co do zakazu ustanawiania podatków nadmiernych, unikanie opodatkowania należy uznać za moralnie niejednoznaczne. W swoim wystąpieniu Autor starał się udowodnić, że ocena moralna unikania opodatkowania, z punktu widzenia nauki społecznej Kościoła, zależna jest od indywidualnej oceny sytuacji każdego katolika. W tym celu Autor wskazał zarówno na stosunek ludzi Kościoła wobec zjawiska, jak i podjął analizę konkretnych przypadków.

Kolejnym prelegentem była Natalia Kozłowska¹³, która podjęła temat „Encyklika Papieża Franciszka *Laudato si'* – kryzys ekologiczny a rola biznesu”. Obecnie zauważa się narastający problem społeczny, jakim jest kryzys ekologiczny. Coraz głośniejszemu podnosi się w debacie publicznej negatywne następstwa niekontrolowanej działalności człowieka. Kościół katolicki poprzez społeczną naukę ma wpływ na rzeczywistość. W związku z tym tematem istotnym wydaje się przedstawienie ujęcia problemu kryzysu ekologicznego w encyklice Papieża Franciszka „*Laudato si'*”. Za degradacją środowiska postępuje degradacja moralna. Zdaniem Autorki należy podjąć refleksję filozoficzną, refleksję teologiczną nad modelem rozwoju światowych gospodarek. Postęp technologiczny stale przyspiesza. Wraz z pro-

13. Natalia Kozłowska, studentka na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Sekretarz Koła Naukowego INNOWACJA zajmującego się działalnością badawczą i popularyzatorską w zakresie nowości w klasycznych dyscyplinach prawnych, nowych dyscyplin prawnych, stosunków międzynarodowych, umiędzynarodowienia krajowego (wewnętrznego) obrotu prawnego, bezpieczeństwa i praw człowieka, prawnych i ekonomicznych aspektów zarządzania funduszami europejskimi. Zna język angielski i niemiecki.

gresem cywilizacyjnym wzrasta świadomość wpływu człowieka na otaczającą go rzeczywistość. Szeroko rozumiany biznes również ma wpływ na jakość życia ludzi. Społeczna nauka Kościoła podejmuje zagadnienia etycznego prowadzenia działalności gospodarczej. Bardzo ważne jest podkreślenie roli biznesu w budowaniu środowiska człowieka. By możliwe było etyczne kształtowanie otoczenia zewnętrznego, należy zacząć od naprawy wnętrza przedsiębiorstw. Obecny trend, społeczna odpowiedzialność biznesu, nie może wypływać tylko z chęci zysku, kalkulacji ekonomicznej – jak zaznaczyła Autorka wystąpienia. Odpowiedzialny biznes to podejmowanie wysiłku by minimalizować negatywne następstwa swojej działalności. Społeczna nauka Kościoła wielokrotnie na przestrzeni dziejów wskazywała drogę wyjścia z różnorodnych kryzysów. Rozwiązań należy poszukiwać w encyklikach papieskich. Encyklika „Rerum novarum” podkreślała negatywne następstwa komunizmu. Encyklika Papieża Franciszka „Laudato si”¹⁴ ukazuje kryzys ekologiczny, ale także wskazuje sposoby, jak temu zapobiec. Podkreślona jest rola biznesu w przeciwdziałaniu szkodliwym praktykom.

Ks. Marcin Nabożny¹⁴ – Autor kolejnego referatu zatytułowanego „Archiwa kościelne wobec wyzwań współczesności” zaznaczył, że szybko zmieniająca się rzeczywistość współczesnego świata wymaga znalezienia nowych form zachowywania dorobku religijno-społeczno-kulturowo-politycznego współczesnego człowieka. Wypracowane dotychczas metody archiwizacji dokumentów w XXI wieku przechodzą znaczne przeobrażenie. Rozwój świata cyfrowego i rzeczywistości internetu umożliwił wielu archiwom nie tylko digitalizację ich zasobów, ale co ważniejsze, upowszechnianie ich w przestrzeni internetu, co jednocześnie daje możliwość łatwego dostępu dla wielu badaczy przeszłości.

Funkcjonowanie archiwów kościelnych musi brać pod uwagę potrzebę zarządzania zasobem nowej generacji. Archiwa w swojej aktualnej działalności muszą wybiegać w przyszłość, przewidywać, planować i bez wątpliwości czerpać z nowości, po to by ciągle się rozwijać. Nie ulega wątpliwości, że dla archiwów jednym z najważniejszych wyzwań jest powstająca w coraz większym zakresie dokumentacja elektroniczna, która jest bądź wkrótce będzie przedmiotem ich zarządzania.

Autor wystąpienia podjął próbę omówienia współczesnych wyzwań wobec kościelnych archiwów. Tymi wyzwaniami jest zarówno system finansowania archiwów, ale także organizacja archiwów centralnych, a zwłaszcza parafialnych.

14. Ks. Marcin Nabożny, kapłan diecezji rzeszowskiej pracujący w diecezji Rockville Centre w Nowym Jorku, doktor teologii w zakresie historii Kościoła, archiwista, asystent naukowy w Instytucie Historii Kościoła i Patrologii KUL. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół dziejów kościelnych Podkarpacia, historii organizacji polonijnych w USA, dziejów duchowieństwa polskiego na Wschodnim Wybrzeżu USA, archiwistyki.

Pojawia się tu wiele wyzwań takich jak nadzór nad parafialnymi zbiorami, ich zabezpieczenia, digitalizacja, a następnie upowszechnianie dokumentów w archiwach cyfrowych. Autor zwrócił uwagę m.in. na konieczność ewidencjonowania zbiorów, czy brakowania akt. Współczesny świat stawia przed archiwami kościelnymi duże wyzwania, którym dzięki współpracy z profesjonalnymi instytucjami świeckimi można i należy sprostać.

Ostatnim referatem „A Fire in Our Bones. A Crisis of Faith, Power, and Authority in the Diocese of Lincoln, Nebraska” Rachel Pokora¹⁵ dotknęła problemu organizacji działających na terenie Stanów Zjednoczonych, a zwłaszcza na terenie Diecezji Lincoln w Nebrasce. Autorka na przykładzie tej diecezji, podjęła refleksję nad relacjami i problemami z komunikacją pomiędzy wiernymi świeckimi a hierarchią kościelną. Autorka dotknęła życiorysów dwóch biskupów tej diecezji: Glennona Flavina (1976-1992) i Fabian Bruskowitz (1992-2012). Krytyczne stanowisko Autorki znalazło odzwierciedlenie w historii konfliktu, który doprowadził do ekskomuniki członków grupy, do której należała sama Pokora. Szeroki problem przedstawiony do dyskusji stanowi głęboką potrzebę rewizji synkretycznego podejścia do wiary wielu Amerykanów. Autorka referatu starała się ukazać niewłaściwe jej zdaniem próby rozwiązywania konfliktów pomiędzy katolikami a biskupami. Refleksja Autorki sprowokowała dyskusję, która miała miejsce jak po każdym wcześniejszym panelu. Konferencja naukowa, podobnie jak i uniwersytety są miejscem, w którym wymiana poglądów i tzw. spór naukowy stanowi motor napędowy wielu rozwiązań. Każda dyskusja, podobnie i podczas omawianej konferencji jest cennym czasem dla biorących w niej udział.

15. Rachel Pokora, pracownik Uniwersytetu Nebraska Wesleyan od 1996 roku. Uzyskała baka-
laureat w Michigan State University w 1990, magisterium w Purdue University w 1993 i dok-
torat w Purdue University w 1996. Prowadziła badania naukowe we Florencji we Włoszech
(2003-2004), w Galway w Irlandii (2012-2013), gdzie była wizytującym współpracownikiem
badawczym w Global Women’s Studies Program na National University of Ireland w Galway.
Podczas pobytu w Irlandii Pokora ukończyła prace nad swoją książką *A Fire in Our Bones.
A Crisis of Faith, Power, and Authority in the Diocese of Lincoln, Nebraska*, która dotyczy
władzy, autorytetu i struktury w Kościele rzymskokatolickim w diecezji Lincoln w Nebrasce.
W 2001 r. otrzymała nagrodę United Methodist Exemplary Teacher Award.